

ВИБОРЧА КАМПАНІЯ У ГАЛИЧИНІ ДО АВСТРІЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ У 1907 р.: ПЕРЕБІГ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

УДК 34 (477.83/86) (091)

Баран А.В.,

аспірантка кафедри історії
та теорії держави і права
Львівського державного
університету внутрішніх справ

Анотація: Висвітлюється діяльність українських політиків Галичини у проведенні виборчої кампанії 1907 р. до австрійського парламенту. Показано правові основи формування українського національного представництва у парламенті багатонаціональної Австро-Угорської монархії

Ключові слова: виборча кампанія, реформа, парламент, депутат

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної історико-правової науки помітно зросла увага вчених до проблематики становлення і розвитку державницьких традицій українського народу. Участь у виборах і діяльність українців у австрійському парламенті після реформування виборчого права на початку ХХ ст. є важливою складовою історії українського парламентаризму. Проведена у 1907 р. реформа виборчого законодавства дала змогу українському населенню парламентськими методами відстоювати свої національні і політичні права. В цей період значно зростає політична активність українського населення Галичини, яке стало глибше усвідомлювати свої національні державницькі інтереси, і відстоювати їх належало українському представництву в австрійському парламенті. Виборча кампанія 1907 р. висвітлює тогочасний рівень правової свідомості українців Галичини і їх участь в суспільно-політичних процесах державного розвитку.

Тема наукової розвідки не була раніше безпосереднім об'єктом вивчення історико-правової науки. Однак окремі питання з цієї проблематики висвітлювали у своїх працях такі вчені, як К. Левицький, І. Вінярські, Є. Олесницький, М. Яремко, Б.-Т. Цюцюра, О. Сухий, Ю. Михальський, Т. Андрусяк та інші.

Метою статті є аналіз нового виборчого законодавства та його застосування у тактиці та методах боротьби українських політиків під час виборчої кампанії 1907 р.

Актуальність досліджуваної проблематики ґрунтується на тому, що вивчення та врахування історичного досвіду передвиборчої боротьби українських політиків у минулому дасть змогу знайти оптимальні шляхи вирішення проблем, пов'язаних із проведенням сучасних виборчих кампаній.

Виклад основних положень. Суспільно-політичне життя початку ХХ ст. у Галичині характеризувалося активною боротьбою населення за проведення виборчої реформи до австрійського парламенту, а саме за впровадження загальної, рівної, безпосередньої участі у виборах всього населення Австро-Угорської монархії. Впровадження загального рівного виборчого права було надзвичайно важливим для українців Галичини, адже діюче на поч. ХХ ст. виборче законодавство не відповідало їх національним інтересам. Українські депутати австрійського парламенту Х каденції (1900–1906 рр.), під час якої відбувалась підготовка до зміни виборчого законодавства, приклали багато

Стаття рекомендована до друку кафедрою історії держави і права Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» (протокол № 10 від «01» червня 2012 року)

зусиль, щоб виборча реформа надала українському населенню Габсбурзької монархії таке число місць в парламенті, яке відповідало б територіальним розмірам краю та відсотку населення імперії. Активізація демократичного руху всіх народів багатонаціональної конституційної парламентської Австро-Угорської монархії та окремих її верств населення, позбавлених загального виборчого права, спонукали владу прийняти 26 січня 1907 р. нове законодавство про вибори до парламенту – «Закон виборчий до Ради Державної». Хоча цей закон містив ряд нових позитивних норм, які забезпечували демократичні і рівноправні вибори, однак він і надалі обмежував можливість українців Галичини на рівноправну участь у виборчих змаганнях у порівнянні з іншими національностями, що населяли імперію.

У відповідності до нового виборчого закону, австрійський парламент складався з двох палат – Палати Послів і Палати Панів. Палата Панів призначалася імператором з найвідоміших громадян імперії та верхівки духовенства. Палата Послів обиралася шляхом загального, рівного, безпосереднього й таємного голосування. Вона налічувала 516 членів (до 1907 р. – 425), представникам Галичини було надано 109 депутатських місць (до 1907 р. – 78) [1, 9].

Активним виборчим правом наділялася кожна особа чоловічої статі, віком від 24 років і вище, яка мала австрійське громадянство та щонайменше річний ценз осілості. Пасивним виборчим правом були наділені особи чоловічої статі від 30 років і вище, які мали щонайменше 3 роки австрійського громадянства [там само, 10].

Територія Галичини була поділена на 70 виборчих округів [2]. Вони охоплювали 6275 громад (з них 950 німецьких, 15160 польських та 6680 українських) [3]. Виборчі округи обирали в усій Австрії, як правило, одного депутата, і лише в Галичині утворено 34 міських одномандатних округи, а також 36 двомандатних округи для невеликих міст та сіл. У двомандатних округах для обрання першого депутата треба було 50% відданих голосів плюс один голос, а для другого – лише 25% [4, 35].

Територія одномандатних міських виборчих округів у Галичині була поділена нерівномірно. У Західній Галичині міста з меншою кількістю населення, як наприклад, місто Тартаків (1735 мешканців), було зараховано до міського виборчого округу, тоді як у Східній Галичині до таких округів зараховувались лише більші міста, як Збараж (8310 мешканців), Підволочиськ (5176 мешканців), Скалат (5728 мешканців), Тереховля (8283 мешканців), Гусятин (5736 мешканців), Городенка (близько 11 тис. мешканців), Яворів

(близько 10 тис. мешканців), Тисмениця (близько 8 тис. мешканців) і Борислав (понад 10 тис. мешканців). Якщо в східногалицькому місті поляки не становили більшості населення, то до міського округу включались окремі польські громади навколишніх сіл, як наприклад, це було зроблено у Самбірському виборчому окрузі, що надавало переваги у виборах польським кандидатам [5, 160].

Сільські громади Галичини голосували у 36 двомандатних виборчих округах, з яких 16 було у Західній Галичині, а 19 (10 двомандатних – польсько-українських та 9 українських) – у Східній Галичині [6].

Сільські виборчі округи в Галичині були поділені також нерівномірно. Зокрема, у Західній Галичині найбільший округ Кросно охоплював 169611 мешканців, а найменший – Бяла – 116343 мешканців, тоді як у Східній Галичині, де в основному проживало українське населення, найбільший округ Борщів налічував 290625 мешканців, а найменший – Броди – 176266 мешканців [5, 161].

У Австро-Угорській багатонаціональній імперії українці були четвертою за величиною національною групою – 13,21% населення після німців, чехів і поляків, та виборчий закон 1907 р. давав українцям лише 6,40% парламентських мандатів, тобто один мандат на 109 тисяч українського населення. Для інших національностей це відношення було наступне: італійці – 45 тисяч, німці – 44, румуни – 57, словенці – 51, поляки – 66, хорвати (в Далмації) – 54 і чехи – 60 [7].

Початок виборчої кампанії за загальним виборчим правом був призначений на 18 лютого 1906 р. Проте виборча агітація серед українського населення у Східній Галичині розпочалася ще в період боротьби за загальне виборче право. У грудні 1905 р. і січні 1906 р. у східних повітах Галичини відбулося 544 політичних віча, тобто від останніх місяців 1905 р., і тривала аж до весни 1907 р., коли закінчились перші загальні вибори [8, 7–8]. Довга українська кампанія за загальне виборче право – справжня громадська мобілізація галицьких українців – перетворилася на передвиборчу агітацію. Молоді українські політичні партії вступили у передвиборчу боротьбу самостійно, проте в окремих випадках дійшло до формальних або частіше до фактичних погоджень, не тільки між українськими партіями, але й з опозиційними польськими та єврейськими партіями [4, 38].

Хід виборчої кампанії яскраво висвітлював тогочасну розстановку політичних сил в Галичині. Українці розпочали виборчу боротьбу розділеними на 2 напрями: москвофільство та українство. До українства входили три політичні сили: Українська націо-

нал-демократична партія, радикальна та соціал-демократична. Українство і москвофільство протистояли одне одному, як два ворожих табори. Поляки були ворогами обох таборів, проте намагалися використати москвофілів для послаблення українського національного руху [9, 117].

І. Вінярські у своєму дослідженні «*Rusini w Radzie Państwa (1907–1908)*» зазначає: «Деякі місяці перед виборами здавалося, що компроміс між цими двома частинами можливий, зважаючи на те, що голоси про взаємодію виходили від обох блоків. Існувала реальна небезпека того, що українське населення Східної Галичини розділить свої голоси навпіл, то це створить вигідну ситуацію для польських сил. Проте до компромісу не дійшло. Більшість представників українства вирішила розірвати всі компроміси з москвофілами, вважаючи їх неприродними. І виступати на виборах самостійно.

Газета «Діло» вказала на причину відмови від співпраці. Москвофіли вимагали відступлення їм половини (14) мандатів, прощтовхування в одному із округів В. Дудикевича, завзятого ворога українства, та також приєднання майбутніх депутатів до російської декларації у парламенті. Ця вимога видалася українцям занадто великою. Москвофільська «Руська Рада» виступила у квітні 1907 р. з власною виборчою відозвою, в якій у загальній формі сформулювала основні постулати своєї програми: москвофільські депутати будуть захисниками селян і аграрної реформи; будуть представниками єдності всього руського народу і будуть ставати в оборону Церкви і не розірваності шлюбних відносин. Москвофіли висунули у всіх сільських округах Східної Галичини своїх кандидатів» [8, 8–9].

Об'єднані політичні сили представників українства виконували провідну роль у виборчій кампанії. Агітація і боротьба цих сил була полегшена обставиною виборчого компромісу між націонал-демократами і радикалами. У них були подібні передвиборчі програми. Виборчою акцією цих двох партій керував «Народний комітет» у Львові на чолі з К. Левицьким. Газети «Діло» і «Свобода» були їх офіційними друкованими виданнями [там само, 10].

25 грудня 1906 р. розпочав роботу з'їзд Української націонал-демократичної партії. З доповідями на з'їзді виступили К. Левицький, В. Охрімівич, А. Степанович і Л. Цегельський. З'їзд розглянув питання політичної діяльності партії і виборчої тактики під час майбутніх виборів, обговорив кандидатури на послів, висунуті від УНДП. Було зазначено, що під час виборів до австрійського парламенту всі верстви і стани українського населення Галичини повинні ви-

ступати узгоджено і єдино [9, 124]. У виборчій програмі УНДП першим і найголовнішим пунктом була аграрна реформа. Її зміст зводився до формулювання майже тотожного програмі радикальної партії: вся земля і органи влада повинні перейти до рук селян. А саме – викуп великої власності державою з ціллю відступу її на доступних умовах безземельним селянам або малоземельним; викуп іпотечних боргів і забезпечення землі від нового відчуження, звільнення малоземельних селян від оподаткування. Наступні пункти стосувалися відміни всіх податків, окрім податку на дохід, відміну патронату, зменшення видатків на військо, а збільшення їх на освіту, створення нових українських гімназій і українського університету у Львові, поділ Галичини на польську і українську з власними крайовими органами влади і представництва. Ці заходи мали створити умови економічної незалежності і культурного розвитку, також забезпечити реалізацію громадянських прав і свободи українського народу в імперії.

Радикальна партія виступала із власною виборчою програмою, яка була ухвалена на з'їзді у Львові 24 грудня 1906 р. Вказувалося, що «партія буде попірати тільки тих кандидатів на депутатів, які дають запоруку, що допоможуть народові до виборення економічної та політичної незалежності австрійської України від Відня і від галицької Польщі» [8, 10]. Програма висувала на перший план аграрну реформу з більш доступним формулюванням для широких мас, ніж у програмі народно-демократичної партії, а саме – перехід всіх ґрунтів шляхти, держави і Церкви у власність селян. Далі йшли вимоги, ідентичні до положень програми народно-демократичної партії. Відмінність була лише у тому, що радикальна партія ставила ще й антиклерикальні вимоги: відділення Церкви від держави та узаконення обов'язкових цивільних шлюбів. Духовенство радикали вважали однією з основних перешкод для здійснення програмних заходів, а майбутнє українського населення Галичини бачили виключно у єдності з Наддніпрянською Україною. Кінцева мета цієї єдності – «щоби повстала вільна, неподільна козацько-республіканська Україна без попа, пана і хлопа, сягаюча від Сяну по Кавказ» [10, 430].

Активну участь у виборчій боротьбі також брала українська соціал-демократична партія. Вона була заснована на засадах міжнародного соціалізму, тому не виступала із власною виборчою програмою. Подібно до інших крайових підрозділів соціал-демократичної партії Австрії як основний пункт програми українські соціал-демократи у передвиборчій програмі висунули вимогу автономії української частини Галичини. Цей пункт був також у програмі австрійських

соціал-демократів [8, 11–12].

Особливістю тактики проведення виборчої кампанії 1907 р. українськими кандидатами стало питання про компроміс із партією сіоністів.

Т. Андрусяк у статті «Українсько-жидівська коаліція» зазначає: «Результатом цієї коаліції було обрання трьох жидівських депутатів від Східної Галичини. Так, від 60 сільського, змішаного округу (Бучач, Підгайці, Монастирська, Вишнівчик) було обрано львівського адвоката д-ра Генрика Габля, від 69 сільського, змішаного округу (Чортків, Терехівля, Микулинці, Будзанів) професора Артура Малера, від 31 міського округу (Броди) – Адольфа Штанда. Це був перший виступ на політичній арені жидівських політичних діячів, а згадані послы були першими жидівськими депутатами вищого законодавчого органу влади не тільки в Австро-Угорщині, але й у світі. Тут необхідно підкреслити, що мова йде про жидівських послів, тобто про таких, які виразно диференціювали себе як представники жидівського народу, а не послів чи депутатів жидівської національності, які обиралися як представники різних політичних партій, скажімо, польських чи німецьких. Такі, безперечно, були й раніше.

Жиди ж повинні були підтримати українського кандидата на виборах у 15 міському окрузі (Тернопіль). Проте жидівським політичним лідерам не вдалося достатньо оволодіти передвиборчою ситуацією, і по згаданому виборчому округу пройшов польський кандидат» [11].

19 квітня 1907 р. Народний комітет видав головну виборчу відозву «До русинів галицької землі». У ній зазначено, що метою політичної діяльності наших народних заступників мусить бути «боротьба в ім'я народної самоуправи, горожанської свободи, господарської незалежності і питомого культурного розвитку українсько-руського народу в Австрії. Нові послы в основному повинні дбати про захист інтересів селян-хліборобів та домагатися земельних реформ» [12].

Передвиборча агітація у Галичині перетворилася у потужний громадський рух. Керівництво українських партій застерігало не вживати силових методів і погроз, щоб їх не використала влада для обґрунтування репресій проти українських сил. У зверненнях звучав заклик одностайного і солідарного виступу усіх верств українського населення – селян, міщан, робітників та інтелігенції для досягнення мети. У передвиборчу агітацію активно включилася й українська університетська молодь. У пресі, на зборах організацій і товариств розглядалось питання: яка репрезентація нам потрібна у Відні? За словами К. Левицького,

переважала думка, що на послів треба обирати цвіт української інтелігенції, людей талановитих, які б не поступалися перед представниками інших народів [9, 125–126].

Щодо польських політичних сил, які брали участь у виборчій кампанії 1907 р., як зазначає відомий дослідник польських політичних партій Ю. Михальський, то до виборчого марафону всі соціальні верстви польського суспільства, крім багатих землевласників, прийшли сформованими у політичні партії зі своїми статутами та програмами. До найбільш впливових відносились: консерватори (станьчики), які вважалися партією влади у Галичині, польські демократи, їх союзники – людовці, та польські ліві сили в особі соціал-демократів. Основною об'єднавчою метою усіх польських партій під час виборчої кампанії 1907 р. стало ослаблення українського табору. Адже чим менше представників українського населення Галичини пройде до парламенту, тим більше шансів залишалося полякам для збереження польського характеру правління в краї. З метою послаблення виборчої агітації українців та досягнення певного політичного компромісу між польськими партіями Галичини Польське Коло Польське в грудні 1906 р. схвалило рішення створити єдине передвиборче об'єднання всіх польських галицьких партій під назвою «Рада Народова». Згідно з програмним документом новоствореної організації, метою Ради Народової була «оборона національних інтересів» польської суспільності Галичини. Рада уособлювала «солідарність Кола Польського» та всього польського політичного табору. Під час виборів завданням Ради було провести якомога більше польських представників до парламенту. Центром розміщення Ради Народової було місто Львів. Керівником цієї політичної структури в 1907 р. було обрано Т. Ценського – активного діяча Сторонництва національної демократії [13, 90–92].

Створення Ради Народової мало на меті створити протидію зростаючим впливам українських сил в Галичині.

На жаль, українські політичні партії не мали змоги належним чином протистояти польській політичній експансії та проводити активну виборчу агітацію у всіх виборчих округах з однаковою силою: нестача коштів та підготовлених агітаторів була цьому перешкодою. Найбільш активними та найвпливовішими були – радикальна партія та УНДП.

У виборах 1907 р. до австрійського парламенту на основі загального виборчого права українці Галичини здобули 27 мандатів [14]. Це було найбільше українське представництво Галичини у австрійському парламенті після 1861 р.

Українська представництво у парламенті утворило Русько-український клуб. Новоутворений клуб налічував 30 депутатів (25 із Галичини та 5 – із Буковини). До нього увійшли представники націонал-демократів: Юліан Романчук, Євген Олесницький, Кость Левицький, Теофіл Окуневський, Григорій Цеглинський, Євген Петрушевич, Олександр Колесса, Станіслав Дністрянський, Володимир Охримович, Євген Левицький, Тит Войнаровський, Данило Стахура, Степан Онишкевич, В'ячеслав Будзинівський, Йосиф Фоліс, Михайло Петрицький, Тимотей Старух; радикалів: Кирило Трильовський, Лев Бачинський, Микола Лагодинський; москвофілів: Михайло Король, Василь Давидяк, Володимир Курилович, Дмитро Марков, Микола Глібовицький і 5 буковинських послів (Микола Василько, Єротеї Пігуляк, Ілля Семака, Антін Лукасевич і Микола Спину). Лише соціал-демократи Семен Вітик і Яцко Остапчук вступили до загальноавстрійського соціалістичного клубу [10, 444].

Поляки Галичини у виборах 1907 р. до австрійського парламенту здобули 76 депутатських мандатів. Проте І. Вінярьські характеризує результати виборів польською «поразкою», бо українські кандидати здобули 45,75% всіх голосів виборців, хоча в Галичині

у 1900 р. було лише 42,2% населення, що розмовляло українською мовою, а на польських кандидатів припало 50,82% голосів, хоча згідно статистичних даних у 1900 р. 54,76% населення розмовляло польською мовою [8, 18].

Висновки. Дослідження виборчої кампанії 1907 р. та участь у ній українських політиків дозволяє глибше пізнати історичні процеси в Галичині, що перебувала тоді під владою Габсбурзької монархії, розкрити складність і суперечливість суспільно-політичних процесів в тогочасних умовах. Зміна виборчого законодавства у 1907 році, попри його недоліки, стала певним історичним досягненням політичної боротьби українців Галичини за свої національні права, адже давала можливість широким народним масам брати участь у виборах, здобувати досвід політичної боротьби. Все це зумовило вступ галицьких українців у новий етап національно-визвольних змагань. Польсько-українське протистояння похитнулося в українську сторону. В австрійському парламенті вперше з'явилося значне українське представництво. В цих умовах австрійський уряд змушений був дещо переглянути свою політику щодо українського населення імперії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Наші округи виборчі і нові закони виборчі до Ради Державної / Львів: коштом і заходом Товариства політичного «Народної Ради» у Львові, 1907. – 52 с.
2. ЦДІА України в м. Львові. – Ф. 146 (Галицьке намісництво, м. Львів). – Оп. 10. – Спр. 171. – Арк. 33.
3. Там само. – Спр. 172. – Арк. 4.
4. Цюцюра Т.Б. Боротьба українців у віденському парламенті за загальне виборче право і національну автономію // Теодор Богдан Цюцюра // Український історик. – Вип. 1–4 (65–68). – рік XVII. – С. 23–44.
5. Jaremkо M. Der Kampf der galizischen Ukrainer um ihre Vertretung im Wiener – Parlament seit 1848, insbesondere in den Jahren 1905–1907. – Diss.–Wien, 1944. – 236 S.
6. Олесницький Є. Новий виборчий закон (популярний виклад основних постанов) // Діло. – 17 (30). 01.1907.
7. Протест Галицької Русі від «Народної Ради», Львів. – 21 вересня (4 жовтня) 1906 р. – 2 с.
8. Winiarski I. Rusini w Radzie Państwa (1907–1908) / I. Winiarski. – Lwow: z drukarni udziałowej, 1909. – 78 s.
9. Сухий О. Галичина: між Сходом і Заходом: Нариси історії XIX – початку XX ст. / О. Сухий. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. – 226 с.
10. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 рр. / К. Левицький. – Львів: Накладом власним з друкарні оо. Василіан у Жовкві, 1926. – 736 с.
11. Андрусяк Т. Українсько-жидівська передвиборна коаліція 1907 року [Електронний ресурс] // Т. Андрусяк // Незалежний культурологічний часопис «І». – Вип. 8. – 1996. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua>
12. До русинів галицької землі. – Львів, 1907 (відбиток).
13. Михальський Ю. Польські політичні партії та українське питання в Галичині на початку XX ст. (1902–1914) / Ю. Михальський. – Львів: Каменяр, 2002. – 166 с.
14. Діло. – 3.06. 1907.

**ИЗБИРАТЕЛЬНАЯ КАМПАНИЯ
В ГАЛИЦИИ В АВСТРИЙСКИЙ
ПАРЛАМЕНТ В 1907 г.:
ХОД И РЕЗУЛЬТАТЫ**

Баран Анжелика Владимировна

Аннотация: Освещается деятельность украинских политиков Галиции в проведении избирательной кампании 1907 г. в австрийский парламент. Раскрыто правовые основы формирования украинского национального представительства в парламенте многонациональной Австро-Венгерской монархии .

Ключевые слова: избирательная кампания, реформа, парламент, депутат.

**THE ELECTION CAMPAIGN
IN GALICIA IN THE AUSTRIAN
PARLIAMENT IN 1907:
PROGRESS AND RESULTS**

Baran Angelika Volodymyrivna

Summary: The activity Ukrainian politicians of Galicia in the election campaign of 1907 to Austrian parliament is depicted. The Law foundation of formation of Ukrainian national representation in the Parliament of multinational Austro-Hungarian monarchy is highlighted.

Keywords: election campaign, reform, parliament, deputy.